



บทที่ 1

บทนำ

## ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

ตั้งแต่ประเทศไทยมีการวางแผนพัฒนาประเทศมาเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี เป็นต้นมา ในแผนพัฒนาประเทศ (National Development Plan) จะมีการวางแผนพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจซึ่งอาศัยการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเป็นแกนนำในการพัฒนา และมีการพัฒนาทางด้านสังคมตลอดจนความมั่นคงปลอดภัยเป็นองค์ประกอบในลักษณะของการวางแผนรวม (เกียรติ จิวะกุล 2524 : 7) ดังจะเห็นได้จากรัฐบาลพยายามพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเกษตรกรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับกิจกรรมทางการเกษตร และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ทั้งนี้เพราะประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมและประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประมาณร้อยละ 80 มีอาชีพหลักทางด้านเกษตรกรรมและอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทของประเทศ

การประกอบอาชีพทางการเกษตรนั้น มีปัญหาต่าง ๆ มากมายเช่น ต้องพึ่งพาธรรมชาติ ผลผลิตที่ได้ไม่แน่นอน ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดความรู้ทางด้านวิชาการ ขาดเทคนิคต่าง ๆ ในการปรับปรุงผลผลิต ขาดเงินลงทุน ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลถึงความเป็นอยู่ของเกษตรกรโดยทั่วไป ดังนั้น รัฐบาลจึงต้องทำการเร่งรัดพัฒนาชนบทในทุกด้านพร้อม ๆ กัน จึงมีโครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นในชนบท เช่น มีการพัฒนาทางด้านระบบการชลประทาน การสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน โครงการพัฒนาหมู่บ้าน โครงการธุรกิจการเกษตร โครงการด้านการแพทย์และอนามัย ตลอดจนการจัดองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนชนบท ฯลฯ เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรเป็นสำคัญ และเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชนบท โดยยึดหลักให้ประชาชนส่วนใหญ่มีการอยู่ดีกินดี มีรายได้และ

ผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยส่วนรวม ตลอดจนมีการปรับปรุงทางด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเอง และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

การดำเนินการพัฒนาชนบทในด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งหมายถึงกระบวนการวิวัฒนาการของสังคมที่ซับซ้อนขึ้น มีการแบ่งแยกโครงสร้างและหน้าที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการพึ่งพาระหว่างการแยกย่อยของหน้าที่นั้นเพิ่มขึ้นด้วย การเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างจะเกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในด้านเศรษฐกิจนั้น การพัฒนาทำให้เกิดสถานการณ์ใหม่คือ มีการผลิตรูปแบบใหม่ มีการใช้เทคนิคใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับพื้นที่ มีการขยายแหล่งเงินทุนให้เกษตรกรได้กู้ยืม ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจขยายตัวออกไป ชาวชนบทมีโอกาที่จะปรับปรุงการผลิตให้ทันสมัยขึ้นเช่น การนำเครื่องจักรกล เครื่องท่อนแรง ยาฆ่าแมลง ฯลฯ มาใช้ในการทำการเกษตร ผลผลิตและรายได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ชาวชนบทมีความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยสะท้อนออกมาในรูปของสิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวเพิ่มขึ้น เช่น โทรทัศน์ จักรยานยนต์ จักรเย็บผ้า การใช้สินค้าที่ทันสมัย ฯลฯ นอกจากนี้ยังเกิดอาชีพใหม่ขึ้นในชนบทเนื่องจากประชาชนมีความต้องการที่หลากหลายมากขึ้น ทางด้านสังคมนั้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชาวชนบทต้องปรับตัวทั้งด้านบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างกัน การรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น แต่เดิมการลงแขกหรือเอาแรงจะมีขึ้นเพื่อการเพาะปลูก หรือการสร้างบ้านเรือน จะเปลี่ยนไปเป็นการรวมกลุ่มอันเนื่องมาจากความสนใจที่คล้ายคลึงกันเพื่อผลประโยชน์ต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม และมีความเป็นทางการในการรวมกลุ่มมากขึ้น เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มพัฒนาสตรี คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ฯลฯ ส่วนการเปลี่ยนแปลงในหน้าที่ของสังคมหรือชุมชน หมายถึงการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ทางด้านการผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภค การอบรมสั่งสอนทางสังคม การควบคุมทางสังคมและการมีส่วนร่วมทางสังคม ตลอดจนการสนับสนุนซึ่งกันและกันภายในสังคมหรือชุมชน

ความพยายามของรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาชนบทที่ผ่านมา ทำให้เศรษฐกิจสังคมของชนบทเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่เท่าที่ผ่านมากการพิจารณาความสำเร็จของแผนนั้นเป็นการประเมินผลทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น เช่น พิจารณาจากอัตราการเจริญเติบโตทาง

เศรษฐกิจหรือมูลค่าผลิตภัณฑ์ประชาชาติ ส่วนการประเมินผลทางด้านสังคมนั้น เพิ่งจะเริ่มได้รับความสนใจ ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อเสนอผลของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทแบบง่าย ๆ และเป็นการวัดเบื้องต้นที่จะชี้ให้เห็นถึงรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ รัฐบาลสามารถนำไปพิจารณาผลจากแผนและใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อกำหนดนโยบาย ตลอดจนการสร้างโครงการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับพื้นที่ เพราะการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมในระดับชุมชนนี้ ชุมชนชนบทหรือหมู่บ้าน จะถูกนำมาพิจารณาว่าเป็นหนึ่งระบบสังคม ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อย ๆ ที่ทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์กัน เช่น เศรษฐกิจ ครอบครัว การปกครอง การศึกษา ศาสนา และการบริการข่าวสารสาธารณะ ระบบย่อย ๆ เหล่านี้จะทำหน้าที่ที่จำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นชุมชน และเพื่อการดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อม

ในขณะที่ระบบสังคมมีการเจริญเติบโตหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชน จะเกี่ยวข้องกับ 2 กระบวนการ คือ กระบวนการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม และกระบวนการผสมผสานทางสังคม กล่าวคือเมื่อชุมชนมีการพัฒนา โครงสร้างของชุมชนจะเปลี่ยนจากแบบง่าย ๆ เข้าสู่ความซับซ้อนหลากหลาย การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจนั้นหมายถึง การกระจายหน้าที่และความชำนาญพิเศษทางด้านการผลิต การกระจายผลผลิต และการบริโภค ทางด้านการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม หมายถึง การกระจายหน้าที่และความชำนาญพิเศษที่เกี่ยวข้องกับแบบแผน ค่านิยม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกภายในชุมชนนั้น ๆ ส่วนกระบวนการผสมผสานทางสังคมของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีแรงบางอย่างซึ่งทำให้สมาชิกภายในชุมชนนั้นเข้ามา ร่วมเป็นองค์กรหรือกลุ่มเดียวกัน เมื่อชุมชนมีการพัฒนาการผสมผสานจะเปลี่ยนจากแบบไม่เป็นที่ทาง การไปเป็นการผสมผสานแบบเป็นทางการ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของแต่ละชุมชนจะไม่เท่ากัน ทั้งนี้เพราะแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และกายภาพ ทำให้การพัฒนาชนบทเท่าที่ผ่านมาประสบปัญหาอันเนื่องมาจาก ความไม่เหมาะสมของโครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้ดำเนินการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น การศึกษานี้สามารถช่วยแก้

ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยช่วยเป็นข้อมูลในการจัดทำแผน และแนะนำเงื่อนไขในการพัฒนาชุมชน  
ชนบทต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบทใน  
จังหวัดชลบุรี ทั้งนี้เพราะจังหวัดชลบุรีถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลักของภาคตะวันออก และเป็น  
จังหวัดที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูงทั้งทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การ  
บริการ และอื่น ๆ และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 (สำนักงานคณะกรรมการ  
พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2525 : 1-5) ได้กำหนดแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก  
ออกให้เป็นพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรมหลัก เพราะพื้นที่นี้มีที่ตั้งที่เหมาะสม มีระดับ  
การพัฒนาสูง พื้นที่เป้าหมายของแผนนี้ครอบคลุม 3 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรีและระยอง  
จังหวัดชลบุรีนั้นถูกกำหนดบทบาทให้เป็นแหล่งพัฒนาอุตสาหกรรมเบา และอุตสาหกรรมเพื่อการ  
ส่งออกที่ไม่เป็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร อุตสาหกรรมผลิต  
อาหารสัตว์ ฯลฯ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีบทบาทที่สำคัญทางด้าน  
การพัฒนาอุตสาหกรรม และมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของจังหวัดใกล้เคียง เป็นศูนย์กลางของการ  
คมนาคมขนส่งเชื่อมโยงระหว่างกรุงเทพมหานคร และชุมชนอื่น ๆ อีกมาก ในขณะที่เดียวกัน  
ลักษณะสังคมของจังหวัดชลบุรียังมีสภาพเป็นสังคมชนบท ประชาชนมีอาชีพหลักคือทำการเกษตร  
เป็นส่วนใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะทำการศึกษากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม  
ของชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรี เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประกอบการวางแผนพัฒนา  
จังหวัดชลบุรีต่อไปในอนาคต และเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาทางการเกษตรในพื้นที่  
ชนบทให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม และได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่รัฐบาลวางไว้

#### วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบททางด้านการ  
การแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การผสมผสานทางสังคมว่ามี  
รูปแบบหรือไม่

2. ถ้าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีรูปแบบ จะนำมาศึกษาว่ารูปแบบเหล่านั้นเป็นอย่างไร

3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจและสังคม กับการผสมผสานทางสังคม และรูปแบบนี้กับความสะดวกในการเข้าถึงชุมชนกับระบบที่ใหญ่กว่า

4. เพื่อเสนอแนวความคิด หลักการ ตลอดจนวิธีการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาโครงสร้างสังคมในระดับหมู่บ้าน

#### ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนชนบท ได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ทั้งในด้านเนื้อหาและหน่วยของการวิเคราะห์ ดังนี้คือ

1. ขอบเขตของเนื้อหาที่ศึกษา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางเศรษฐกิจ และการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมและการผสมผสานกันทางสังคมอย่างเป็นทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างระดับของการแยกย่อยของโครงสร้างและหน้าที่ และการผสมผสานกับพื้นที่

2. หน่วยของการวิเคราะห์ (unit of analysis) ในการศึกษาหน่วยของการวิเคราะห์คือ หมู่บ้าน ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาล และนอกเขตเมืองพัทยา โดยที่แต่ละหมู่บ้าน จะถูกนำมาพิจารณาว่าเป็นระบบสังคมระบบหนึ่ง ซึ่งจะได้หน่วยของการวิเคราะห์ที่เป็นหมู่บ้าน ในชนบทและในเขตสุขาภิบาลจังหวัดชลบุรีเท่านั้น

### ภาพรวมของการศึกษา

ในบทที่ 1 จะชี้ให้เห็นถึงความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษาคั้งนี้ บทที่ 2 จะเป็นการสรุปทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยทั่วไป และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงสังคมของชุมชนชนบท แนวความคิดระบบสังคมและแนวความคิด 2 ชั้น ตลอดจนผลการการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และเป็นพื้นฐานที่ใช้ในการศึกษาใน บทที่ 3 จะอธิบายถึงชุมชนชนบทในจังหวัดชลบุรี และโครงสร้างของการศึกษา บทที่ 4 ประกอบด้วยพื้นที่ศึกษาและสภาพทั่วไปของจังหวัดชลบุรี บทที่ 5 เป็นวิธีการศึกษาซึ่งประกอบด้วยการสุ่มตัวอย่าง การรวบรวมข้อมูล การวัดค่าตัวแปร วิธีการเก็บข้อมูลและแบบสอบถาม และลักษณะโดยทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ในบทที่ 6 ประกอบด้วยการวิเคราะห์และผลของการศึกษาโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS และบทสุดท้ายคือ บทที่ 7 ประกอบด้วยผลสรุปโดยย่อและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายและการนำผลการวิเคราะห์มาประยุกต์ใช้ในการวางแผน ตลอดจนข้อเสนอแนะในการจะทำการศึกษาต่อไป

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาชนบทของจังหวัดชลบุรีต่อไป
2. เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนให้แก่ผู้ที่สนใจ
3. ผลการศึกษาคั้งนี้จะเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจทำการศึกษาริวิจัยในชั้นต่อไป